

LA-2002-1206

INSTANS:	Agder lagmannsrett - Dom.
DATO:	2003-05-23
DOKNR/PUBLISERT:	LA-2002-1206
STIKKORD:	Skifterett, avtalerett. Avtaleloven § 30, § 33, § 36 m.fl.
SAMMENDRAG:	Lagmannsretten kom til at ankemotpartene qua arvinger i dødsboet var bundet av forliket som boet i henhold til skifterettens beslutning hadde inngått med den ankende part. Forliket ble inngått i en situasjon da det var aktuell tvist om ektheten av underskrifter på skjøte og kjøpekontrakt, og hvor boet hadde opplysninger som med atskillig vekt tydet på at underskriftene var falske. Ankemotpartene kunne heller ikke i ettertid erklære seg ubundet av forliket. Det var utslagsgivende at saken ikke var tilført nye momenter av tilstrekkelig betydning.
SAKSGANG:	Kristiansand tingrett Nr 01-02087 - Agder lagmannsrett LA-2002-1206. Anke til Høyesterett nektet fremmet, HR-2003-904-1 .
PARTER:	Ankende part: A (Advokat Rolf Knudsen v/ advokatfullmektig Nicolai Christophersen). Ankemotpart: B. C. D. E. F. G. H. J. K. L. M. N. (Advokat Jens Freuchen).
FORFATTER:	Lagdommer Inge Hobæk. Lagdommer Dag Bugge Nordén. Førstelagmann Odd Jarl Pedersen.

Kristiansand tingrett avsa 27. mai 2002 dom med slik *domsslutning*:

- « 1. A dømmes til å betale saksøkerne til sammen kr 1.592.929,-
- enmillionfemhundreogtittotusennihundreogtjuenikroner - innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.
2. A dømmes til å betale saksøkerne 6% rente av kr. 1.592.929,- fra 13 07 1999 til forkynnelse av denne stevning innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.
3. A dømmes til å betale saksøkerne 12% rente fra 1 - en - måned etter forkynnelse av stevning av beløp under pkt. 1 og pkt. 2 til betaling finner sted innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse.
4. A dømmes til å betale saksøkerne omkostninger med kr. 158.094,- -
etthundreogfemtiåttetusenogtittifirekroner - med tillegg av 12% rente fra dommens forkynnelse til betaling finner sted innen 2 - to - uker fra dommens forkynnelse. »

Sakens bakgrunn er i korthet denne:

Ankemotpartene er arvinger etter O, som døde den 7. februar 1998. Under den offentlige skiftebehandlingen viste det seg at halve eiendommen X, Y, gnr. -- bnr. -- i Z ved kjøpekontrakt av 8. februar 1997 og skjøte av samme dato, tinglyst 13. februar 1997, var overdradd fra O til den ankende part, A. I skjøtet var det en bestemmelse om at « hele eiendomsretten 100% går over på A ved Os død. »

Flere av arvingene stilte seg uforstående til at O hadde overført halve eiendommen til A og innhentet skriftgransking av underskriften « O » på skjøtet. På bakgrunn av skriftgranskerens konklusjon ble saken anmeldt til politiet, som imidlertid henla saken etter bevisets stilling.

Det var uenighet mellom arvingene om hvorledes man skulle forholde seg til eiendomsoverdragelsen og til den videre behandlingen av saken. Etter å ha fått saken oversendt,

besluttet Kristiansand skifterett 30. april 1999 at boet skulle inngå forlik med A i samsvar med dennes forslag om at eiendommen skulle selges på det åpne marked og salgsprovenyet deles med 50% til boet og 50% til A. Samtidig ble de arvinger som ikke ville akseptere denne løsning orientert om at de kunne reise skiftetvist for egen regning og risiko, men slik at eventuelt positivt utfall vil komme samtlige arvinger til gode. De ble gitt frist til 19. mai 1999 samtidig som det ble opplyst at dersom tvist ikke var reist innen denne datoen, ville forliksløsningen bli lagt til grunn for den videre behandling. Ingen av arvingene benyttet seg av adgangen til å reise skiftetvist innen fristen.

Eiendommen ble deretter solgt for 3.350.000 kroner, og boet ble sluttet 8. september 1999, hvor boets og As andeler hver utgjorde 1.621.891,25, etter at det var gjort fradrag for salgsomkostningene. Ingen av arvingene påanket utlodningen.

Etter å ha innhentet ytterligere uttalelser fra skriftsakkyndige, tok 12 av de i alt 20 arvingene ut stevning ved Kristiansand byrett den 22. oktober 2001. 7 arvinger har overdradd mulig krav mot A til ankemotpartene, mens en arving har forholdt seg passiv. A tok til motmæle i tilsvaer 13. november 2001. Kristiansand tingrett avsa dom i saken 27. mai 2002, slik det fremgår innledningsvis.

Nærmere om sakens bakgrunn, partenes anførsler for tingretten og tingrettens begrunnelse for resultatet fremgår av dommen.

A har 29. juni 2002 ved advokat Per Danielsen ved advokat Rolf Knudsen anket tingrettens dom til Agder lagmannsrett. Anken gjelder såvel rettsanvendelsen som bevisbedømmelsen. B m.fl. ved advokat Jens Freuchen har tatt til motmæle i anketilsvaer 9. juli 2002.

Ankeforhandling ble holdt i tinghuset i Kristiansand 13., 14. og 15. mai 2003. A møtte med sin prosessfullmektig, advokatfullmektig Nicolai A. Christophersen, og avga forklaring. Av ankemotpartene møtte B og K sammen med prosessfullmektigen, advokat Jens Freuchen, og avga forklaring. I tillegg møtte L, D og N. På forhandlingenes andre dag møtte også G og M. Det ble avhørt 13 vitner og foretatt slik dokumentasjon som rettsboken viser.

A har prinsipielt gjort gjeldende at skjøtet og avtalen er undertegnet av O. Det er under alle omstendigheter ikke ført tilstrekkelig bevis for at underskriftene er falske og at A hadde kjennskap til dette. Det gjelder en streng bevisbyrde i saker hvor det foreligger påstand om at svik er utvist, slik også tingretten har kommet til. Det vises til As to politiforklaringer. Det forhold at han endret forklaring om når O underskrev på dokumentene var ikke til hans egen fordel. Det taler derfor mot at han skal ha skrevet falsk. A anmodet også politiet om at underskriftene skulle sendes til Kripos for undersøkelse. De to danske grafologer har begge kommet til at det er stor sannsynlighet for at underskriftene er ekte. Det er fremlagt dokumentasjon for deres utdanning og kvalifikasjoner, og det er også opplyst at de har vært oppnevnt av retten i Danmark i flere saker. Deres uttalelse bør derfor ikke tillegges mindre vekt enn de to norske og den svenske uttalelsen. Det vises videre til at politiet har henlagt saken etter bevisets stilling. Det som er kommet frem under ankeforhandlingen fra parts- og vitneforklaringer underbygger ikke ankemotpartenes påstand om at skjøtet var et falsum. Tvert imot forklarte vitnet P at han hadde hørt O uttrykke glede over at A skulle overta hytteeiendommen.

A har således ikke opptrådt slik at den inngåtte avtale under skiftebehandlingen er inngått i strid med avtaleloven § 30, § 33 og § 36.

Subsidiært gjøres gjeldende at ankemotpartene er bundet av skifterettens beslutning om forliket. Arvingene utgjør et rettsfellesskap. De identifiseres med boet. Da forliket ble inngått forelå det uttalelse fra skriftsgransker Reidun Wilhelmsen, som konkluderte med stor sannsynlighet for at underskriften på skjøtet var skrevet av en annen enn O. Arvingene kjente til uttalelsen og kan da ikke reise noe krav mot A i ettertid.

Atter subsidiært gjøres gjeldende at ankemotpartene har tapt sin rett ved passivitet. Stevningen er datert 22. oktober 2001, elleve måneder etter at skiftet ble avsluttet. Partene har innrettet seg i forhold til at boet var endelig oppgjort. Også adgangen til å påberope seg eventuell ugyldighet er forspilt ved passivitet. Når partene hadde kjennskap til at skjøtet kunne være et falsum, skal det mer til at man ikke mister retten ved passivitet. Det materiale som er kommet til etterpå sier i realiteten det samme.

Det er lagt ned slik *påstand*:

« 1. A frifinnes.

2. Ankemotpartene dømmes til å betale til A saksomkostninger for tingrett og lagmannsrett med tillegg av renter i medhold av forsinkelsesrenteloven § 3 fra dommens forkynnelse til betaling skjer. »

B m.fl. har gjort gjeldende at underskriften på skjøtet og avtalen er falsk. To anerkjente norske og en svensk skriftsgransker har konkludert med at underskriften på skjøtet er falsk. To av disse har også konkludert med at underskriften på avtalen er falsk. Holmen og Wilhelmsen har gitt en grundig begrunnelse for resultatet, og begge har konkludert med den sterkeste konklusjon som i praksis gis ved spørsmålet om en underskrifts ekthet. Ifølge Holmen er konklusjonen « med stor sikkerhet » sterk nok til domfellelse i straffesaker. De danske grafologers uttalelser kan ikke tillegges samme vekt. De har ikke de samme kvalifikasjoner som de norske skriftsgranskere, og etter det opplyste brukes de ikke av politiet i slike saker. Også ved egen studie kan man se at det er klare og slående forskjeller mellom underskriften på skjøtet og avtalen sammenholdt med Os underskrift fra 1996 og 1997. Det pekes særlig på at Os underskrift fra 1996 og 1997 har preg av alderstremor (skjelving). De omstridte underskrifter har ikke slik skjelving.

Det er flere momenter som med vekt taler for at O ikke selv har undertegnet dokumentene. Det vises til selve underskrivingsakten den 8. februar 1997. Etter bevisførselen må det legges til grunn at det er høyest usikkert om O skrev under i vitners nærvær eller om han bekreftet underskriften. Det må stilles spørsmål ved om vitnene i det hele tatt har vært til stede i Os bolig. Vitnepåtegningen kan derfor ikke tas til inntekt for at O har undertegnet skjøtet og avtalen. Det som er kommet frem under avhør av parter og vitner støtter også opp om ankemotpartenes standpunkt. Det må således legges til grunn at O var en meget forsiktig mann, knegen og til dels gjerrig. Det fremstår som uforståelig at han skulle ha gitt bort en verdifull eiendom til en person som han selv har karakterisert som en « luring ». Det er ikke riktig som A hevder, at det var uvennskap mellom O og slektningene. Tvert imot er det kommet frem at O ønsket at H skulle overta hytteeiendommen. Det ble snakket om pris, men det kom aldri så langt som til en overdragelse. På denne bakgrunn har det formodningen mot seg at O skulle overdra eiendommen vederlagsfritt til en annen. Endelig vises til at O den 21. mai 1997 tegnet ny forsikring på hytteeiendommen, etter at den var sagt opp. Dette stemmer dårlig med at A skulle eie en halvpart. Den forsiktige O ville nok i en slik situasjon ha fått A til å betale sin del.

Det erkjennes at det ut fra rettspraksis kreves mer enn vanlig sannsynlighetsovervekt, men ikke like stor overvekt som ved forsikringssvik. Reelle hensyn taler for at beviskravet er mindre strengt ved en gaveoverføring enn ved en forsikringsutbetaling og svik i forbindelse med dette. Uansett er beviskravet oppfylt her.

Det gjøres videre gjeldende at A har hatt kjennskap til at underskriften var falsk, og at det var A selv som sto bak dette. Han har fylt ut skjemaet, hatt kontakt med O og interesse av å få hytteeiendommen overført til seg.

Avtalen som er inngått mellom boet og A må på denne bakgrunn settes til side i medhold av avtaleloven § 30. Den kan for øvrig også settes til side i medhold av avtaleloven § 33 eller § 36 eller læren om bristende forutsetninger. Arvingene kjente til uttalelsen fra skriftsgransker Reidun Wilhelmsen datert 20. oktober 1998. Politiet hadde henlagt saken, og de valgte å feste lit til A. Senere fikk man nye uttalelser samt uttalelser fra vitner som forsterket deres oppfatning om at underskriften ikke var ekte. På denne bakgrunn bestemte arvingene seg for at man ville gå fra avtalen. Det har i denne forbindelse betydning at A hele tiden har visst om falskheten.

Det bestrides at ankemotpartene har forspilt sin rett ved passivitet. Det gjøres gjeldende at det kun er klanderverdig passivitet som kan få slik rettsvirkning, og at det skal mye til når den andre parten har utvist svik. Allerede våren 2000 fikk A vite at saken ville bli tatt opp igjen, og det måtte nødvendigvis gå noen tid med å innhente nye skriftsakkyndige uttalelser samt foreta andre undersøkelser.

Det er lagt ned slik *påstand*:

- « 1. Kristiansand tingretts dom av 27. mai 2002 stadfestes.
2. A dømmes til å betale sakens omkostninger for lagmannsrett med tillegg av renter i medhold av forsinkelsesrenteloven § 3 fra dommens forkynnelse og til betaling skjer. »

Lagmannsretten er kommet til et annet resultat enn tingretten og skal bemerke:

Som det fremgår innledningsvis, ble det inngått et forlik mellom boet og A, hvoretter eiendommen skulle selges på det åpne marked og netto salgsproveny deles med 50% til boet og 50% til A. Det er en forutsetning for at ankemotpartene skal kunne gis medhold i erstatningskravet at de ikke må anses bundet av dette forliket. Lagmannsretten vil derfor først ta stilling til dette spørsmålet.

For så vidt angår spørsmålet om underskriften på skjøtet datert 8. februar 1997 og på avtalen av samme dato er falsk eller ekte, er bevisgrunlaget ikke vesentlig annerledes for lagmannsretten enn det var for tingretten. Etter det resultat som lagmannsretten er kommet til, er det imidlertid ikke nødvendig å ta stilling til spørsmålet.

Kristiansand skifteretts beslutning 30. april 1999 lyder som følger:

« Hele eiendommen selges på det åpne marked gjennom eiendomsmegler Sædberg, idet netto salgsproveny deles med 50% til A og 50% til boet. »

Beslutningen ble truffet etter at den oppnevnte bobestyrer, advokat Bjørn Hüberrt Senum, oversendte saken til skifteretten 7. april 1999 med anmodning om at skifteretten tar « stilling til den videre saksgang, herunder om boet bør godta forlikstilbudet ». Forut for dette var det avholdt flere arvingemøter i regi av bobestyreren. Den 26. februar 1999 ble det sammenkalt til arvingemøte for å drøfte den videre saksgang etter at politiet hadde henlagt anmeldelsen av A for dokumentforfalskning. Bobestyreren redegjorde her for de forskjellige alternativer, herunder usikkerhetsmomentene og kostnadsrisikoen ved en rettssak. Etter en del diskusjon ble det enighet om at bobestyreren skulle gis fullmakt til å inngå et forlik som innebar at eiendommen selges gjennom eiendomsmegler Sædberg, idet netto salgsproveny fordeles med 60% til boet og 40% til A. Forslaget ble ikke godtatt av A, som via sin advokat fremsatte tilbudet om en 50/50 deling. As forslag ble forelagt arvingene, som ikke enstemmig godtok det. Det ble deretter sendt ut til formell avstemning med det resultat at 1 stemte for rettssak, 9 stemte for forlik 50/50 og 3 stemte for videre utredning av saken. Fra 7 av arvingene mottok man ingen stemme. I skrivet til arvingene i forbindelse med den formelle avstemningen heter det: « Hvis noen ikke avgir stemme innen fristen, legger jeg til grunn at vedkommende stemmer for å godta forliket. » Skifteretten la til grunn for sin beslutning at et flertall av arvingene hadde stemt for forliksløsningen.

Samtidig med skifterettens beslutning om at boet skulle inngå forlik med A ble de arvinger som ikke ville akseptere denne løsning orientert om at de kunne reise skiftetvist for egen regning og risiko, men slik at eventuelt positivt utfall ville komme samtlige arvinger til gode. De ble gitt frist til 19. mai 1999 samtidig som det ble opplyst at dersom tvist ikke var reist innen denne datoen, ville forliksløsningen bli lagt til grunn for den videre bobehandling. Som nevnt innledningsvis var det ingen av arvingene som benyttet seg av denne adgangen, og eiendommen ble solgt og boet sluttet 8. september 1999. Utlodningen ble ikke påanket.

Etter en helhetsvurdering er lagmannsretten blitt stående ved at ankemotpartene qua arvinger i dødsboet må anses å være bundet av forliket.

Selv om et dødsbo under offentlig skifte er et eget prosesssubjekt, består det et nødvendig fellesskap mellom boet og arvingene som leder til at arvingene i egenskap av loddeiere må respektere de avgjørelser skifteretten treffer og de disposisjoner den foretar på boets vegne. For skifterettens judisielle avgjørelser følger dette blant annet av skifteloven § 22 og uskrevne prinsipper om avledet rettskraft ved representasjon. Forliket i nærværende sak er ikke en judisiell avgjørelse av en tvist, men en privatrettslig disposisjon truffet innenfor rammen av skifterettens kompetanse med hensyn til boforvaltningen. Også en slik disposisjon er som en følge av det nødvendige prosessfellesskap bindende for arvingene i den forstand at den - også etter at boet er sluttet - kan

påberopes av boets medkontrahent i forhold til disse. Arvingene må imidlertid kunne gjøre gjeldende at avtalen er ugyldig under samme betingelser som boet selv kunne påberopt dette.

Ankemotpartene har gjort gjeldende at de ikke lenger kan anses bundet av forliket og har til støtte for denne anførsel vist til uttalelsene fra skriftsgransker Odd Holmen og fra SKL - Kriminaltekniska laboratoriet samt til forklaringer fra parter og vitner, som støtter deres standpunkt.

Lagmannsretten finner at de ikke kan gis medhold i dette. Da forliket ble inngått, var ankemotpartene kjent med uttalelsen fra skriftsgransker Reidun Wilhelmsen, som 20. oktober 1998 konkluderte med at « det er stor sannsynlighet for at den omstridte underskriften er utført av en annen enn O selv. » I rapportene fra skriftsgransker Odd Holmen datert 2. november 1999 og 20. mars 2001 konkluderes det med at det er « stor sannsynlighet for at de omstridte underskriftene « O » på skjøtene (2 eksemplarer) og kjøpekontrakten av 08.02.97, er falske, d.v.s. ikke egenhendig skrevet av O ». Odd Holmen konkluderte også med at « Ut fra prøvene på As skrift, kan han ikke utelukkes som skriver av de omstridte signaturene på kjøpekontrakt og skjøte av 08.02.97 ». Den svenske rapporten konkluderte med at « De gjorda iakttagelserna medger inget entydig uttalande, men de talar likväl närmest för att de omstridda namnteckningarna inte härrör från O (grad FYRA) ». Slik lagmannsretten vurderer det, tilfører de etterfølgende uttalelsene ikke saken noe vesentlig nytt. Lagmannsretten legger også vekt på at ankemotpartene hadde flere opplysninger om saken før forliket ble inngått, jf. protokoll fra arvingemøte 22. mai 1998, hvor det fremgår:

« Det ble opplyst at O pr. 8. februar 1997 nettopp var kommet ut fra sykehuset. Det er videre opplyst at O senere har opplyst til flere at han er eier av hele eiendommen. Det kom også fram at O til tider skal ha karakterisert A på en slik måte at arvingene har svært vanskelig for å tro at O med vitende og vilje har ønsket at A skulle ha hele eller deler av eiendommen vederlagsfritt. »

Forliket ble således inngått i en situasjon da det var aktuell tvist om ektheten av Os underskrifter på skjøte og kjøpekontrakt, og hvor boet hadde opplysninger som med atskillig vekt tydet på at underskriftene var falske. At dette i så fall var utført av andre enn A, kunne man i praksis se bort fra. Når boet likevel valgte å forlike tvisten fremfor å gå til rettsak, eller å foreta ytterligere undersøkelser som enkelte av arvingene ønsket, gir dette et selvstendig grunnlag for rettigheter og plikter mellom partene. Sterke oppgjørsbetraktninger tilsier at arvingene da ikke kan ta saken opp igjen alene på grunnlag av en annen vurdering av momenter som allerede var kjent da avtalen ble inngått. Problemstillingen blir en annen enn i en opprinnelig sak om gyldigheten av overdragelsen på grunn av falsk.

Erklæringene fra de norske skriftssakkyndige gir unektelig ganske sterke holdepunkter for at underskriftene ikke er skrevet av O selv. Lagmannsretten finner likevel under tvil at det må være utslagsgivende at saken ikke er tilført nye momenter av tilstrekkelig betydning til at arvingene kan erklære seg ubundet av forliket.

Alminnelige oppgjørsbetraktninger taler også for at ankemotpartene ikke kan si seg ubundet av forliket. Boet ble sluttet 8. september 1999, og utlodningen ble ikke påanket. A måtte da kunne gå ut fra at oppgjøret var endelig, og han har innrettet seg etter dette.

Det følger av det ovennevnte at ankemotpartene heller ikke kan gis medhold i at forliket kan settes til side i medhold av avtaleloven § 33 eller § 36.

Anken blir etter dette å ta til følge.

Anken har ført frem, og saksomkostningsspørsmålet blir å avgjøre etter tvistemålsloven § 172 jf. § 180 annet ledd. Saken har budt på slik tvil at ankemotpartene bør fritas for omkostningsansvar for begge retter i medhold av unntaksbestemmelsen i § 172.

Dommen er enstemmig.

Domsslutning:

1. *A frifinnes.*
 2. *Hver av partene bærer sine egne saksomkostninger for tingretten og lagmannsretten.*
-

Sist oppdatert 2. april 2009